

EXPUNERE DE MOTIVE

Protecția victimelor infracțiunilor, în special protecția victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență, constituie o preocupare a organismelor europene și a statelor Europei, fundamentată pe rațiuni de echitate și solidaritate socială.

La nivelul Consiliului Europei, această preocupare s-a concretizat în adoptarea Convenției europene privind compensarea victimelor infracțiunilor violente (Strasbourg, 24 noiembrie 1983) și a Recomandării nr.R(85)11 privind poziția victimei în cadrul dreptului penal și al procedurii penale. La nivelul Uniunii Europene, preocuparea pentru a asigura protecția victimelor într-un spațiu comun de libertate, securitate și justiție se reflectă în Comunicarea Comisiei Europene “Victimele infracțiunilor în Uniunea Europeană – reflecții privind standarde și acțiune” (14 iulie 1999), în Decizia Cadru a Consiliului European privind poziția victimelor în procedura penală (15 martie 2001), în Cartea verde “Compensarea victimelor infracțiunilor” a Comisiei Europene (28 septembrie 2001) și în activitatea desfășurată în prezent pentru definitivarea proiectului de Directivă privind compensarea victimelor infracțiunilor.

Ținând seama de nevoile actuale de protecție ale victimelor infracțiunilor din România, precum și de principiile și standardele documentelor europene invocate, a fost adoptat proiectul de Lege privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor.

Proiectul instituie patru categorii de măsuri care se adresează în mod direct nevoilor victimei, și anume informarea victimelor infracțiunilor cu privire la drepturile lor, consilierea psihologică, asistența juridică gratuită și compensarea financiară de către stat a victimelor unor infracțiuni, fiecare dintre aceste măsuri fiind dezvoltate în dispozițiilor unor capitole distincte.

Acestor măsuri, care privesc acțiuni directe de protecție a victimelor, li se adaugă obligația generală a Ministerului Justiției prin Institutul Național al Magistraturii și a Ministerului Administrației și Internelor de a asigura specializarea personalului care, în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege, stabilește legături directe cu victimele infracțiunilor, pentru a putea identifica nevoile victimei, în special a copiilor victime.

1. Prima categorie de măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor privește informarea acestora, pornind de la ideea că o informare corectă și completă a victimei constituie prima condiție pentru realizarea drepturilor și pentru ameliorarea situației sale.

Informarea se asigură victimelor oricăror infracțiuni și se realizează, potrivit proiectului, în două modalități: în mod direct, de către procurorul sau ofițerul de poliție la care victima se prezintă ori de către judecător, în cazul infracțiunilor pentru care plângerea prealabilă se adresează instanței de judecată, și prin intermediul unei linii telefonice disponibile permanent pentru informarea victimelor infracțiunilor.

Informațiile care sunt furnizate victimelor infracțiunilor, în oricare dintre cele două modalități, privesc: serviciile și organizațiile care asigură consiliere psihologică sau orice alte forme de asistență a victimei, în funcție de necesitățile acesteia; organul de urmărire penală la care poate face plângere; dreptul la asistență juridică și unde se poate adresa pentru exercitarea

acestui drept; condițiile și procedura pentru acordarea asistenței juridice gratuite; drepturile procesuale ale persoanei vătămate, ale părții vătămate și ale părții civile; condițiile și procedura pentru a beneficia de dispozițiile art.86¹, art.86², art.86⁴ și art.86⁵ din Codul de procedură penală, precum și de dispozițiile Legii nr.682/2002 privind protecția martorilor; condițiile și procedura pentru acordarea compensării financiare de către stat.

Toate aceste informații au rolul de a oferi victimei o imagine completă asupra drepturilor sale și asupra mijloacelor concrete de realizare a acestor drepturi, atât în cadrul procedurilor judiciare, cât și în afara acestora.

2. O altă categorie de măsuri instituite prin proiect se referă la consilierea psihologică a victimelor unor infracțiuni.

Consilierea psihologică se asigură victimelor acelor infracțiuni care, fiind săvârșite cu violență sau aducând atingere libertății sexuale a persoanei, produc nu numai o traumă fizică, ci și o traumă psihologică. Aceste infracțiuni sunt tentativa la infracțiunile de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, lovirea sau alte violențe și vătămarea corporală săvârșite asupra membrilor familiei, vătămarea corporală gravă și infracțiunile intenționate care au avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei, infracțiunile de viol, act sexual cu un minor, perversiune sexuală săvârșită asupra unui minor sau săvârșită cu violență, corupție sexuală și rele tratamente aplicate minorului. Consilierea psihologică se acordă, de asemenea, victimelor infracțiunilor prevăzute în Legea nr.678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, cu modificările și completările ulterioare. Mecanismul instituțional prin care se asigură consilierea psihologică a victimelor este reprezentat de serviciile de probațiune și protecția victimelor care funcționează pe lângă tribunale. În cadrul acestor servicii, consilierea psihologică se asigură, în mod gratuit, pentru o perioadă de cel mult 3 luni, iar în cazul victimelor care nu a împlinit vârsta de 18 ani, pe o perioadă de cel mult 6 luni. Serviciile de probațiune și protecția victimelor se constituie prin reorganizarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere de pe lângă tribunale.

Servicii pentru consilierea psihologică a victimelor infracțiunilor și pentru asigurarea altor forme de asistență a acestora pot fi constituite și de organizațiile neguvernamentale, independent sau printr-un parteneriat cu autoritățile administrației publice. În acest scop, organizațiile neguvernamentale pot beneficia, în condițiile legii, de subvenții din bugetul de stat.

3. Având în vedere faptul că realizarea drepturilor victimelor în cadrul procedurilor judiciare depinde în mare măsură de asistența juridică ce le este acordată, cea de-a treia categorie de măsuri prevăzute în proiect privește asistența juridică gratuită a victimelor unor infracțiuni.

În concepția proiectului, asistența juridică gratuită se acordă, la cerere, mai multor categorii de victime, ținând seama, pe de o parte, de gravitatea infracțiunii săvârșite, iar, pe de altă parte, de situația materială a victimei.

Astfel, asistența juridică gratuită se acordă, în primul rând, victimelor directe ale infracțiunilor grave săvârșite cu violență (tentativa la infracțiunile de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, vătămarea corporală gravă și infracțiunile intenționate care au avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei) sau ale infracțiunilor grave privitoare la viața sexuală (infracțiunile de viol, act sexual cu un minor și perversiune sexuală săvârșită asupra unui minor sau săvârșită cu violență). Asistența juridică gratuită se acordă și victimelor

indirecte ale unor infracțiuni grave (soțul, copiii și cei aflați în întreținerea victimelor directe decedate prin săvârșirea infracțiunilor).

În al doilea rând, asistența juridică gratuită se acordă victimelor altor infracțiuni decât cele menționate, indiferent de natura infracțiunii, dacă venitul lunar pe membru de familie al victimei este cel mult egal cu salariul de bază minim brut pe țară stabilit pentru anul în care victima a formulat cererea de asistență juridică gratuită.

În ambele situații, acordarea asistenței juridice gratuite este condiționată de săvârșirea infracțiunii pe teritoriul României sau, în cazul infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului românesc, de calitatea victimei de cetățean român sau străin care locuiește legal în România și de desfășurarea procesului penal în România.

De asemenea, acordarea asistenței juridice gratuite este condiționată de sesizarea organelor de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii, în anumite termene prevăzute în proiect. Prin sesizarea organelor de urmărire penală în termen, victima acordă un sprijin în constatarea la timp a infracțiunilor. Victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani și cele puse sub interdicție nu au, însă, obligația de a sesiza organele de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii.

Pentru a asigura aplicabilitatea efectivă a dispozițiilor referitoare la asistența juridică gratuită, proiectul reglementează, în mod detaliat, procedura de acordare a asistenței juridice gratuite și stabilește limita sumei în care aceasta poate fi acordată la 2 salarii de bază minime brute pe țară.

Prin dispozițiile referitoare la acordarea asistenței juridice gratuite și prin dispozițiile care extind aplicarea normelor privind asistența juridică gratuită și la acordarea sumei necesare punerii în executare a hotărârii judecătorești prin care au fost acordate despăgubiri civile victimei infracțiunii, proiectul răspunde unora dintre cerințele Raportului periodic al Comisiei Europene privind progresul realizat de România în procesul de aderare la Uniunea Europeană pentru anul 2003.

4. Mecanismul cel mai important de protecție a victimelor prevăzut în proiect privește compensarea financiară de către stat a victimelor unor infracțiuni.

Sistemul de compensare financiară de către stat a victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență are ca fundament principiul echității și al solidarității sociale și realitatea că, în prezent, ori de câte ori făptuitorul rămâne necunoscut, este insolubil sau dispărut, "costurile" infracțiunii sunt suportate exclusiv de victimă.

Proiectul, prin dispozițiile care reglementează sistemul de compensare financiară a victimelor, permite ratificarea de către România a Convenției europene privind compensarea victimelor infracțiunilor violente. De asemenea, proiectul, prin aceleași dispoziții, aliniază legislația internă la standardele care vor fi prevăzute în viitoarea Directivă privind compensarea victimelor infracțiunilor, standarde care se regăsesc în prezent atât în legislația majorității statelor membre ale Uniunii Europene (de exemplu, Austria, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Luxemburg, Portugalia, Spania, Suedia), cât și în legislația unora dintre statele care vor deveni membre ale Uniunii Europene în 2004 (de exemplu, Estonia, Ungaria).

În concepția proiectului, compensarea financiară se acordă, la cerere, victimelor directe ale infracțiunilor grave săvârșite cu violență (tentativa la infracțiunile de omor, omor calificat și omor deosebit de grav, vătămarea corporală gravă și infracțiunile intenționate care au avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei) sau ale infracțiunilor grave privitoare la viața sexuală (infracțiunile de viol, act sexual cu un minor și perversiune sexuală săvârșită asupra

unui minor sau săvârșită cu violență) și victimelor indirecte ale infracțiunilor de omor și ale infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei (soț, copii și persoane aflate în întreținere).

Proiectul stabilește mai multe categorii de condiții pentru acordarea compensării financiare a victimelor directe și indirecte ale infracțiunilor menționate.

a) O primă categorie de condiții privește locul săvârșirii infracțiunii și cetățenia victimei. Astfel, compensarea financiară se acordă pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul României, dacă victima este cetățean român sau străin care locuiește legal în România. Dacă victima este străin care nu locuiește în România, compensarea financiară pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul României se acordă în baza convențiilor internaționale la care România este parte. O asemenea Convenție ar putea fi, în urma ratificării, Convenția europeană privind compensarea victimelor infracțiunilor violente.

b) Cea de-a doua categorie de condiții privește sesizarea organelor de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii, în anumite termene prevăzute în proiect, având în vedere faptul că rațiuni de echitate impun compensarea financiară a victimelor care își aduc o minimă contribuție pentru constatarea la timp a infracțiunilor. În vederea obținerii compensării financiare, victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani și cele puse sub interdicție nu au obligația de a sesiza organele de urmărire penală cu privire la săvârșirea infracțiunii.

c) Cea de-a treia categorie de condiții diferă după cum făptuitorul este sau nu cunoscut și relevă caracterul subsidiar al sistemului de compensare financiară în raport cu repararea prejudiciului victimei de către făptuitor sau de către o societate de asigurare.

În cazul în care făptuitorul este cunoscut, compensarea financiară se acordă dacă victima a introdus cererea de compensare financiară în termen de un an de la data la care s-a finalizat procedura judiciară, victima s-a constituit ca parte civilă în cadrul procesului penal, făptuitorul este insolubil sau dispărut și victima nu a obținut repararea integrală a prejudiciului suferit de la o societate de asigurare. În acest context, se impune precizarea că acordarea compensării financiare nu este condiționată de existența unei hotărâri definitive de condamnare, ea putând fi acordată și în unele cazuri în care s-a pronunțat achitarea sau încetarea procesului penal ori s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale sau neînceperea urmăririi penale. Este, de exemplu, situația în care a intervenit amnistia sau prescripția ori fapta a fost săvârșită de o persoană iresponsabilă sau aflată în stare de beție completă involuntară.

În cazul în care făptuitorul este necunoscut, compensarea financiară se acordă dacă victima a introdus cererea de compensare financiară în termen de 3 ani de la data săvârșirii infracțiunii și nu a obținut repararea integrală a prejudiciului suferit de la o societate de asigurare.

Proiectul prevede o serie de derogări de la termenele de introducere a cererii de compensare financiară pentru victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani și pentru cele care se află în imposibilitate de a formula o asemenea cerere.

Compensarea financiară nu poate fi acordată în situațiile în care se constată că fapta nu există sau nu este prevăzută de legea penală și nici în acele situații în care victima a determinat prin atitudinea sa săvârșirea infracțiunii (se stabilește că fapta a fost săvârșită în stare de legitimă apărare împotriva atacului victimei în condițiile art.44 din Codul penal sau instanța reține în favoarea făptuitorului circumstanța atenuantă a depășirii limitelor legitimei apărări împotriva atacului victimei prevăzută în art.73 lit.a din Codul penal sau circumstanța atenuantă a provocării prevăzută în art.73 lit.b din Codul penal) sau în situațiile în care victima este

condamnată definitiv pentru participarea la un grup infracțional organizat sau pentru una dintre infracțiunile care dau dreptul la compensare financiară. Excluderea de la compensarea financiară în situațiile menționate este prevăzută și de Convenția europeană privind compensarea victimelor infracțiunilor violente și de viitoarea Directivă privind compensarea victimelor infracțiunilor.

În ceea ce privește prejudiciile suferite de victimă prin săvârșirea infracțiunii care sunt reparate prin compensarea financiară, proiectul le circumscrie la următoarele categorii: în cazul victimelor directe, se compensează cheltuielile de spitalizare și alte categorii de cheltuieli medicale suportate de victimă, prejudiciile materiale rezultate din distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a bunurilor victimei prin săvârșirea infracțiunii și câștigurile de care victima este lipsită datorită săvârșirii infracțiunii, iar în cazul victimelor indirecte, se compensează cheltuielile de înmormântare și întreținerea de care victima este lipsită datorită săvârșirii infracțiunii.

Pentru a evita dubla despăgubire a victimei, sumele de bani plătite de făptuitor cu titlu de despăgubiri civile și indemnizația obținută de victimă de la o societate de asigurare pentru prejudiciile cauzate prin săvârșirea infracțiunii se scad din cuantumul compensării financiare acordate de către stat victimei.

De asemenea, statul se subrogă în drepturile victimei care a beneficiat de compensare financiară pentru recuperarea sumelor plătite acesteia.

Proiectul reglementează, în detaliu, procedura de acordare a compensării financiare și posibilitatea acordării unui avans din compensarea financiară pentru victimele infracțiunilor aflate într-o situație financiară precară. Plafonat la echivalentul a 10 salarii de bază minime brute pe țară, avansul din compensarea financiară are rolul de a răspunde nevoilor acestei categorii de victime, în special atunci când procedurile judiciare se desfășoară într-o perioadă mai îndelungată de timp.

În ceea ce privește mecanismul instituțional, urmând modelul francez, proiectul prevede crearea în cadrul fiecărui tribunal a unei Comisii pentru compensarea financiară a victimelor infracțiunilor, alcătuită din cel puțin 2 judecători, desemnați pentru o perioadă de 3 ani de adunarea generală a judecătorilor tribunalului.

Competența de soluționare a cererilor de compensare financiară, a cererilor privind acordarea unui avans din compensarea financiară, ca și a cererilor pentru acordarea asistenței juridice gratuite, aparține unui complet format din 2 judecători din cadrul Comisiei pentru compensarea financiară a victimelor infracțiunilor.

Pe măsură ce sistemul de compensare financiară va funcționa și va fi consolidat, este posibilă, în viitor, o extindere treptată a categoriilor de victime care să beneficieze de compensarea financiară și la victimele altor infracțiuni contra persoanei sau la victimele infracțiunilor contra patrimoniului. De asemenea, este posibilă extinderea categoriilor de prejudicii care sunt reparate prin compensare și la prejudiciile morale, după cum este posibilă eliminarea caracterului subsidiar al compensării financiare de către stat.

Dispozițiile proiectului urmează să se aplice începând cu data de 1 ianuarie 2005, având în vedere eforturile organizatorice și financiare pe care le implică măsurile pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor.

Față de cele prezentate a fost elaborat proiectul de Lege alăturat, pe care îl supunem Parlamentului spre adoptare.

